

ZRÓŻNICOWANIE ETNICZNE A WARUNKI ŻYCIA LUDNOŚCI W CIUDAD DE MÉXICO (DISTRITO FEDERAL)

Anna Winiarczyk-Raźniak

Ethnic diversity and the standard of living in Ciudad de México (Distrito Federal)

Abstract: In Mexico, ethnicity is defined based on the language used by a given individual. The indigenous population of Mexico numbers over six million, which is 6.5% of the country's overall population. The 2005 Mexico Population Census reveals 70 different languages used in the country. The capital city of Mexico – Ciudad de México (Distrito Federal), is a special case with a small percentage of indigenous peoples (1.5%) but a very large variety of languages. The same is true of the adjacent State of México. The paper covers the spatial distribution of ethnic groups across Mexico City as well as selected social characteristics. This includes the age structure and the level of illiteracy for the Indian population and the Spanish-speaking population as well as the Human Development Index. The paper also analyzes the standard of living of both studied populations. The standard of living was measured in terms of infrastructure and selected household products owned by Indians and Spanish speakers.

Keywords: Mexico, Distrito Federal, ethnic groups, linguistic differentiation, social structures, standard of living

Zarys treści: Spis ludności Meksyku z 2005 roku wyróżnia 70 języków, jakimi posługują się jego mieszkańcy. W tym kraju przynależność etniczna jest określana za pomocą używanego języka. Grupa ludności tubylczej w Meksyku (*indígena*) to ponad sześciomilionowa społeczność, stanowiąca 6,5% całej populacji kraju. Szczególnym przypadkiem zróżnicowania etniczno-językowego jest stan Distrito Federal – czyli stolica Ciudad de México. Jest on, wspólnie z sąsiednim stanem México, najbardziej zdwersyfikowany pod względem liczby używanych języków. W artykule zbadano przestrzenną dystrybucję grup etnicznych na terenie miasta, a także przedstawiono charakterystykę ich struktur społecznych. Zbadano również poziom życia Indian i ludności hiszpańskojęzycznej.

Słowa kluczowe: Meksyk, Distrito Federal, grupy etniczne, zróżnicowanie językowe, struktury społeczne, poziom życia

Stany Zjednoczone Meksyku są wieloetnicznym i wielokulturowym krajem o bogatej przeszłości historycznej. Poza dominującą obecnie kulturą hiszpańskiego pochodzenia w strukturze ludności wyraźne są również ślady kultury afrykańskiej oraz wpływy związane z przybyciem ostatnich grup imigrantów. Niewątpliwie jednak najważniejsze w strukturze etnicznej kraju są liczne kultury rodzime, istniejące na tym terenie przed przybyciem Europejczyków.

Od pierwszego współczesnego spisu ludności w Meksyku (który był przeprowadzony w 1895 r.) identyfikacja ludności tubylczej sprawia wiele problemów. Sposoby pomiaru i identyfikacji mniejszości etnicznych zmieniały się z czasem, wykorzystywano koncepcje, które opierały się na zróżnicowanych kryteriach, takich jak rodzaj obuwia i odzieży, sposób odżywiania się, typ mieszkania, język oraz samookreślenie i poczucie przynależności do grupy etnicznej. Po 1960 roku uznano, że znajomość języka *indígena* jest jednym z najbardziej wiarygodnych kryteriów określających poziom identyfikacji jednostki z grupą. Na tej podstawie za jednostkę należącą do grupy uznawano osobę mówiącą wyłącznie w języku etnicznym. W późniejszym okresie (od 1970 r.) podejście do identyfikacji struktur etnicznych zostało rozszerzone o ludność dwujęzyczną (López Villar 2005).

Stany Zjednoczone Meksyku są podzielone administracyjnie na 32 dystrykty o zróżnicowanej powierzchni i liczbie ludności. Jednym z nich jest Distrito Federal, zlokalizowane w centralnej części kraju. W jego granicach leży stolica Meksyku, a właściwie centralna część Obszaru Metropolitalnego Doliny Meksyku. Cały obszar obejmuje obecnie 76 gmin należących do stanu Distrito Federal oraz sąsiednich stanów México i Hidalgo (*Delimitación de las zonas...* 2007). W stanie Distrito Federal wyodrębniono 16 dzielnic.

Celem opracowania było rozpoznanie etnicznego zróżnicowania centralnego stanu Meksyku w powiązaniu z warunkami życia jego mieszkańców. Wyróżniono dwie główne grupy ludności: Indian oraz ludność hiszpańskojęzyczną. Jak wcześniej wspomniano, w Meksyku wyróżnikiem przynależności etnicznej jest język. Jest to kryterium wąskie, niezawierające kwestii etnicznych ani kulturowych – jeśli by je wziąć pod uwagę, okazałoby się, że Indian w Meksyku jest znacznie więcej, brak jednak oficjalnych danych statystycznych na ten temat (Winiarczyk-Rażniak 2011). Język stanowi jednak „twarde” kryterium – znajomość języka może kwalifikować jednostkę do konkretnej grupy etnicznej. Dzięki temu omija się trudności w uznawaniu poszczególnych osób za Indian, jakie powoduje zjawisko metysażu (przemieszania ras), które było i nadal jest w Meksyku zjawiskiem powszechnym (Szot 1981). Za Indian uważa się zatem ludność posługującą się jednym z rdzennych języków Meksyku (co nie wyklucza znajomości języka hiszpańskiego jako języka urzędowego), natomiast ludność hiszpańskojęzyczna to ludność posługująca się wyłącznie językiem hiszpańskim. Posługiwanie się językami indiańskimi, czyli przynależność do poszczególnych grup etnicznych, jest określana dla osób w wieku 5 lat i więcej – zatem takiej grupy ludności dotyczy niniejsze opracowanie. Analizę przeprowadzono na podstawie danych uzyskanych ze spisu przeprowadzonego w 2005 roku (*II Censo de Población y Vivienda* 2005).

W 2005 roku w całym kraju ludność w wieku 5 lat lub więcej stanowiła ponad 90 milionów osób. Spośród nich językami *indígena* (czyli tubylczymi) posługiwało się

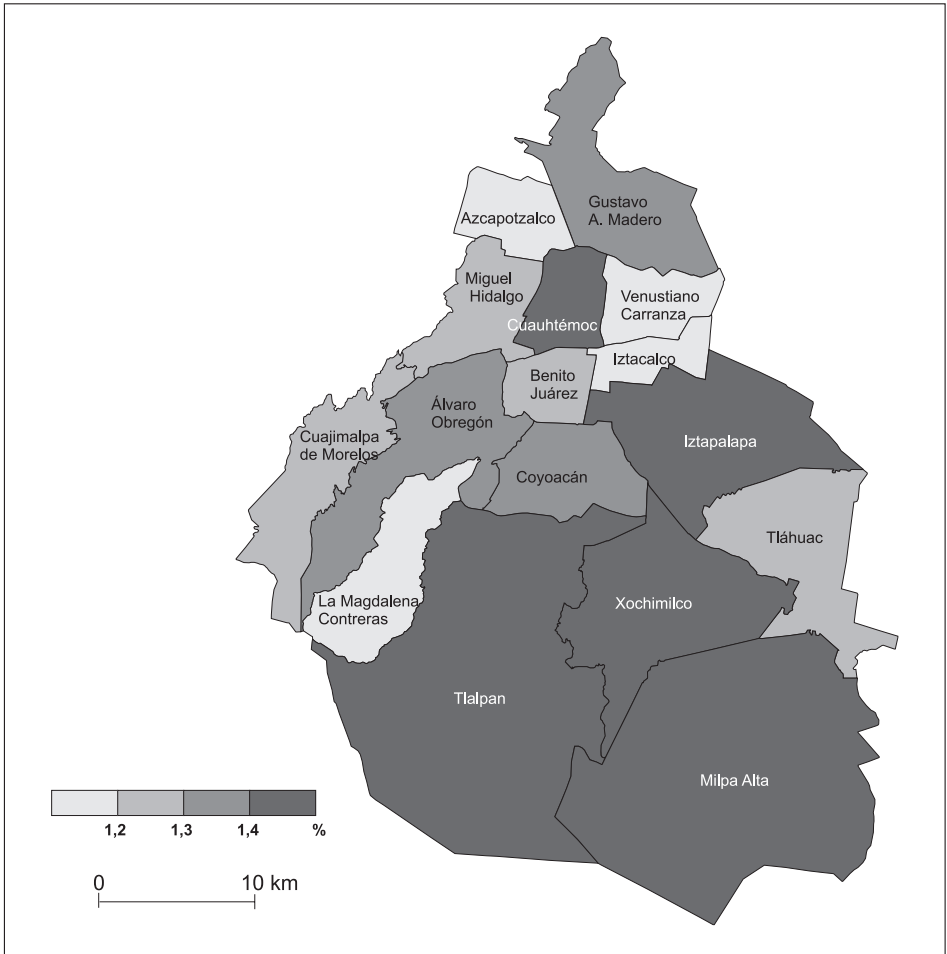
około 6 milionów osób, co stanowiło niecałe 6,7% ludności Meksyku w badanej grupie wieku. W spisie ludności z 2005 roku wyszczególniono 70 języków, tyle jest więc grup etnicznych w Meksyku. Największy odsetek ludności tubylczej wystąpił na południu kraju: w stanie Oaxaca było to 35% mieszkańców, a w stanie Yucatan – $\frac{1}{3}$ mieszkańców deklarowała posługiwanie się jednym z języków autochtonicznych. Do najbardziej zróżnicowanych pod względem składu etnicznego stanów należą México oraz stolica kraju – stan Distrito Federal. Spośród wszystkich 70 języków wyróżnionych w spisie powszechnym z 2005 roku w tych stanach mieszkańcy posługują się aż 58 językami.

Urbanizacja ludności rdzennej jest wynikiem dwóch procesów: 1) rozwoju przestrzennego miast zagarniających miejscowe osiedla, dzięki czemu ziemia przodków staje się częścią przestrzeni miejskiej, oraz 2) migracji przez członków rdzennej ludności do miast z różnych powodów. Kiedy teren zamieszkały przez ludność tubylczą staje się obszarem miejskim, lokalna społeczność nadal żyje na ziemi przodków, choć teraz w przestrzeni zurbanizowanej. Natomiast w przypadku migracji z obszarów wiejskich ludność indiańska przybywająca do miasta jest częścią grupy imigrantów, podobnie jak członkowie innych społeczności (*Housing Indigenous Peoples...* 2009).

Obecność ludności indiańskiej na terenie miasta Meksyk wiąże się z początkami jego istnienia. Po opanowaniu miasta przez konkwistadorów doszło do segregacji przestrzennej mieszkańców – centrum miasta zajęli konkwistadorzy, a ludność indiańską zmuszono do osiedlenia się na peryferiach. Ta segregacja przestrzenna w okresie kolonialnym była usankcjonowana przepisami: Hiszpanie nie mogli osiedlać się w dzielnicach indiańskich, rdzenna ludność zaś była zobligowana do zamieszkania na terenach jej przydzielonych. Przez stulecia zatem ludność indiańska zamieszkiwała wyłącznie tereny wyznaczone, znajdując się na marginesie życia całego miasta (Audefroy 2005). Obecnie Meksyk jest bez wątpienia miastem imigrantów. Zarówno stan Distrito Federal, jak i cały obszar metropolitalny miasta Meksyk (położony głównie na terenie stanu México) są najważniejszymi kierunkami migracji ludności *indigena* (Cea Herrera 2004; Granados Alcantar 2005). Szczególnie wysoki wzrost migracji z obszarów wiejskich do miast notuje się w Meksyku od końca lat 60. XX wieku – były one rezultatem meksykańskiego kryzysu ekonomicznego (Bianet Castellanos 2008).

W stolicy Indianie (wszystkie grupy etniczne łącznie) stanowią 1,5% mieszkańców. Największy odsetek ludności *indigena* zaobserwowano na południu stanu – ponad 3% w dzielnicy Milpa Alta, natomiast na drugim miejscu znalazła się dzielnica Xochimilco (ryc. 1). Wśród Indian jedynie ułamek procenta stanowią osoby nieznające języka hiszpańskiego – najwięcej w położonej we wschodniej części dystryktu dzielnicy Iztacalco (0,2% ludności indiańskiej). Jeśli weźmiemy pod uwagę wartości bezwzględne, to największą koncentrację ludności indiańskiej można zaobserwować na terenie dzielnicy Iztapalapa ($\frac{1}{4}$ wszystkich Indian), w mniejszym stopniu w dzielnicy Gustavo A. Madero (12,4% ogółu ludności etnicznej). W przestrzeni miasta ludność indiańska jest szczególnie widoczna w miejscach korzystnych dla handlu ulicznego: na skrzyżowaniach ulic, przy stacjach metra, w parkach etc.

Poszczególne dzielnice Distrito Federal różnią się pod względem użytkowanych języków etnicznych. Spośród wszystkich 58 języków reprezentowanych w Distrito Federal dziesięcioma z nich posługuje się większa liczba osób. Należą do nich języki:

Ryc. 1. Udział ludności indiańskiej w ogólnej ludności dzielnic Distrito Federal (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

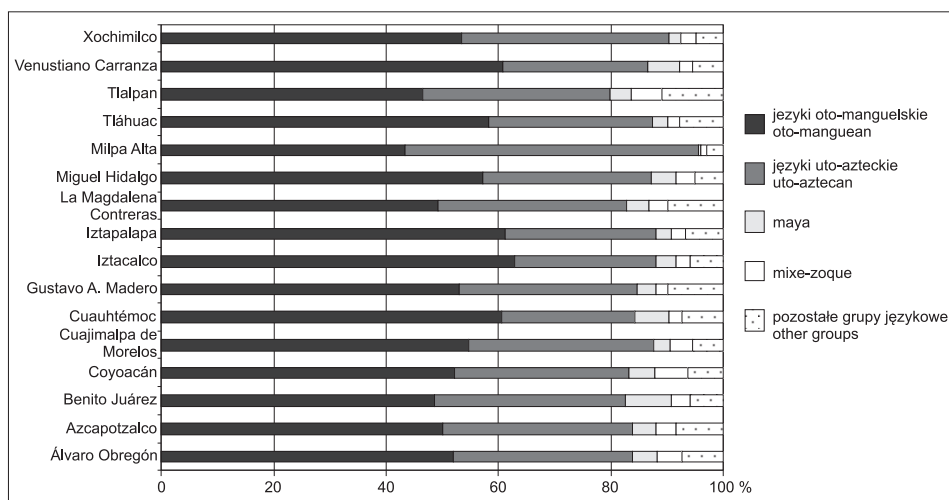
Fig. 1. Percentage of Indians in Distrito Federal (2005)

Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Nahuatl, Otomí, języki misteckie, języki zapoteckie, Mazateco, Mazahua, Totonaca, Mixe, Tlapaneco i Maya. Pozostałe języki są reprezentowane w znacznie mniejszym stopniu – np. językiem Aquateco (z grupy języków Maya) lub językiem Pápago (z grupy uto-azteckiej) w badanym okresie posługiwało się po jednej osobie. W żadnej dzielnicy nie zanotowano reprezentacji wszystkich zidentyfikowanych w mieście Meksyk języków, najwięcej odnotowano ich w dzielnicach Iztapalapa (50 języków),

Cuauhtémoc (45 języków) oraz Gustavo A. Madero i Tlalpan (po 44 języki). Najmniej w dzielnicy Milpa Alta – „zaledwie” 24 języki. Jest to równocześnie dzielnica, w której połowa Indian zamieszkujących ten obszar posługuje się językiem Nahuatl. Natomiast biorąc pod uwagę odsetek ludności posługującej się poszczególnymi językami, największe zróżnicowanie pod tym względem zanotowano w dzielnicy Cuahtemoc, Iztapalapa i Venustiano Carranza (tab. 1).

Analizowane języki przyporządkowano do jedenastu głównych grup językowych. Najliczniej reprezentowane są języki z grupy oto-mangueskiej – ponad 55% ludności *indígena* zamieszkującej Distrito Federal posługuje się jednym z tych języków. Na drugim miejscu znalazła się grupa języków uto-azteckich, użytkowana przez prawie 1/3 ludności indiańskiej miasta Meksyk. Rycina 2 przedstawia udział czterech głównych grup językowych, poza wymienionymi powyżej przedstawiono również udział języków z grupy maya oraz mixe-zoque. Użytkownicy języków z grupy oto-mangueskiej stanowią największy odsetek spośród ludności indiańskiej w dwóch sąsiadujących z sobą zachodnich dzielnicach: Iztapalapa i Iztacalco (ponad 60% ludności etnicznej). Języki uto-azteckie w największym stopniu są reprezentowane w dzielnicach położonych w południowo-wschodniej części miasta: Milpa Alta i Xochimilco (odpowiednio 52 i 37% ludności indiańskiej w tych dzielnicach). Dzielnice Benito Juárez i Cuauhtémoc legitymują się największymi odsetkami Indian posługujących się językami maya, jednak te wartości są już znacznie mniejsze (8 i 6% ludności indiańskiej). Z kolei dzielnice Coyoacán i Tlalpan to obszary zamieszkałe przez ludność mówiącą

Ryc. 2. Główne grupy językowe reprezentowane w dzielnicach Distrito Federal (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 2. Main language groups in Distrito Federal (2005)

Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Tab. 1. Udział osób posługujących się językami etnicznymi w ogóle ludności indyjskiej w dzielnicach Distrito Federal (2005 r.)
 Table 1. Percentage of Indians in Distrito Federal (2005)

	Náhuatl	Otomí	Języki miasteczkie Mistec languages	Języki zapoteckie Zapotec languages	Mazateco	Mazahua	Totonaca	Mixe	Tlapaneco	Maya	Pozostałe Other	Razem Total
Álvaro Obregón	25,14	9,57	9,24	6,20	5,12	9,01	3,25	3,61	1,53	0,68	26,66	100
Azacapotzalco	25,08	1,57	4,62	11,48	3,25	4,92	4,74	1,73	0,52	1,21	30,88	100
Benito Juárez	26,62	8,13	7,40	11,09	5,17	4,43	2,35	2,67	1,32	2,52	28,29	100
Coyoacán	25,54	7,96	8,54	8,39	8,11	4,79	2,70	4,86	1,72	1,34	26,05	100
Cuajimalpa de Morelos	26,62	10,16	7,24	5,32	2,82	16,39	2,82	3,25	0,85	0,43	23,90	100
Cuautémoc	19,41	14,91	5,71	9,30	8,13	8,48	2,84	1,81	1,72	2,00	25,69	100
Gustavo A. Madero	26,67	15,09	7,39	10,21	7,45	3,07	6,04	1,68	1,18	0,96	20,25	100
Iztacalco	20,05	7,46	11,36	12,18	10,75	6,24	2,94	1,80	0,91	0,96	25,36	100
Iztapalapa	22,98	7,96	15,95	7,62	9,87	7,39	3,03	1,88	1,34	0,63	21,34	100
La Magdalena Contreras	27,79	8,76	8,47	8,27	6,88	5,28	5,81	2,74	1,84	1,11	23,05	100
Miguel Hidalgo	24,07	11,12	7,08	12,82	4,57	8,61	2,28	2,44	1,19	1,19	24,63	100
Milpa Alta	49,77	10,33	11,83	2,75	7,92	6,54	1,69	0,81	0,34	0,16	7,86	100
Tláhuac	25,54	14,60	12,64	11,47	4,63	3,76	3,54	1,68	1,48	0,61	20,05	100
Tlalpan	27,43	6,90	11,63	6,53	6,70	4,04	6,86	4,21	1,00	1,27	23,43	100
Venustiano Carranza	20,98	10,22	6,24	11,44	8,97	7,96	2,90	1,85	0,55	1,17	27,73	100
Xochimilco	33,62	15,95	8,90	4,73	11,06	5,33	3,02	2,49	0,82	0,55	13,53	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie II Conteo de Población y Vivienda, 2005.

Source: own compilation based on II Conteo de Población y Vivienda, 2005.

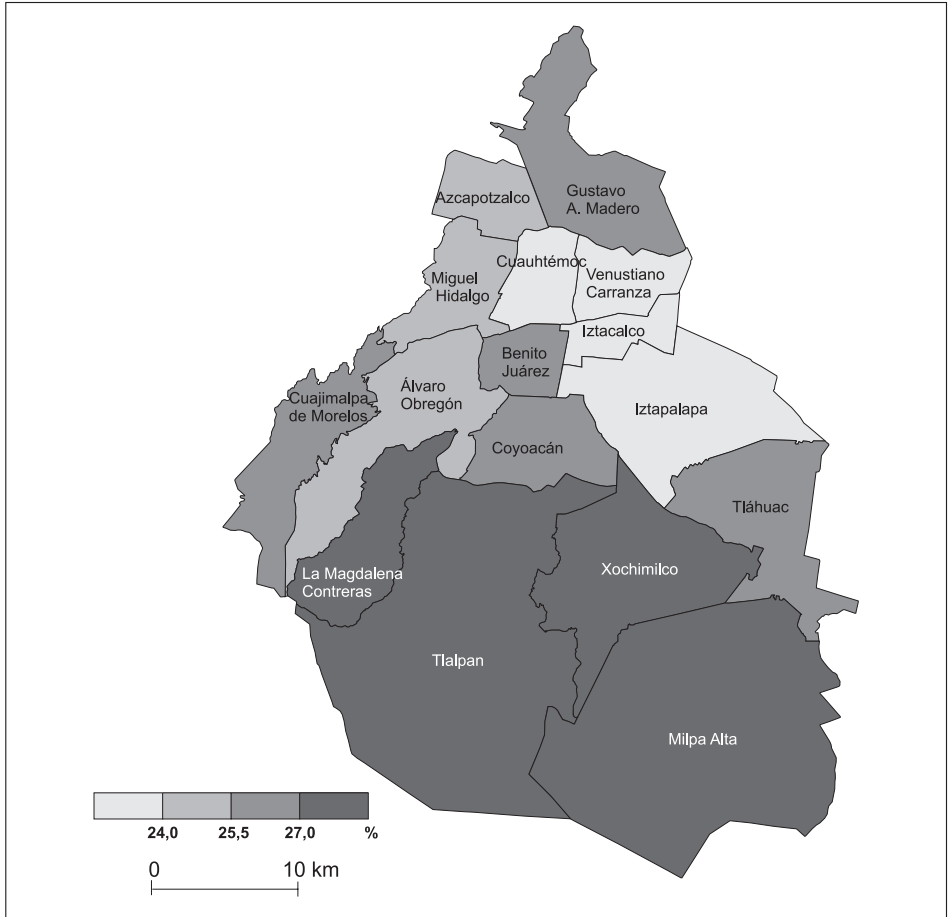
językami zaliczanymi do grupy mixe-zoque. Warto zwrócić uwagę na dzielnicę Milpa Alta – ludność indiańska zamieszkująca ten teren posługuje się językami należącymi w połowie do grupy uto-azteckiej i oto-mangueskiej. Pozostałe języki w tej dzielnicy stanowią zaledwie 3%.

Milpa Alta jest równocześnie dzielnicą, w której wystąpił najniższy odsetek niezidentyfikowanych języków – zaledwie 5% spośród ludności indiańskiej. Najwyższy odsetek ludności, która nie podała, jakim językiem się posługuje, wystąpił w północnej części miasta – w dzielnicach Azcapotzalco (34%), Benito Juarez i Iztacalco (po 25% ludności indiańskiej).

Głównym językiem Indian w Distrito Federal jest nahuatl. Posługuje się nim ¼ Indian w stolicy. Największą koncentrację osób używających tego języka zanotowano w południowej części miasta – w dzielnicy Milpa Alta aż połowa Indian należy właśnie do tej grupy etnicznej (ryc. 3). Natomiast drugim najliczniej używanym językiem w poszczególnych dzielnicach jest Otomí – reprezentowany w 7 dzielnicach (ryc. 4). Oprócz tego można spotkać języki misteckie i zapotECKIE – w jednym i drugim przypadku zanotowano po cztery dzielnice, w których były one drugim językiem pod względem liczebności użytkowników. W jednej dzielnicy drugim najliczniejszym językiem był język mazahua (w Cuajimalpa de Morelos). Indianie Otomí zamieszkują głównie dzielnice położone na obrzeżach miasta i największy odsetek stanowią w dzielnicy Xochimilco. Przyczyną najwyższej reprezentacji języków nahuatl, otomí oraz mazahua jest niewielka odległość od obszarów rdzennego występowania tych mniejszości, a największa grupa imigrantów do stolicy przybywa właśnie z sąsiednich stanów, przede wszystkim ze stanu México (Winiarczyk-Rażniak, Raźniak 2008).

Znakomita większość Indian z Distrito Federal jest dwujęzyczna – tzn. poza językiem rodzimym zna również język hiszpański. Ludność posługująca się wyłącznie jednym z języków etnicznych stanowi 0,34% ogółu ludności indiańskiej, co jest wartością znacznie niższą niż średnia dla całego kraju (11,9%). W przestrzeni miasta zarysowuje się pod tym względem podział dzielnic na część zachodnią, w której odsetek ludności jednojęzycznej był znikomy (poniżej 0,3%), i część wschodnią, gdzie ten udział był nieco wyższy (ale nie przekroczył 0,5% ogółu ludności indiańskiej w dzielnicy).

Poza zróżnicowaniem etnicznym zbadano również wybrane struktury demograficzno-społeczne Indian i odniesiono je do struktur ludności hiszpańskojęzycznej. Analizie poddano struktury płci i wieku obu omawianych grup ludności. Porównano je również z danymi dla całego kraju (ryc. 5). Piramida ludności obrazująca struktury płci i wieku dla wszystkich meksykańskich Indian (ryc. 5C) ma charakter wyraźnie progresywny, z ostro zakończonym wierzchołkiem, łagodniejszy kształt ma piramida Indian zamieszkałych w stolicy (ryc. 5D). Jest ona bardziej podobna do piramidy prezentującej strukturę ludności hiszpańskojęzycznej mieszkającej w stolicy (ryc. 5B). Ludność hiszpańskojęzyczna zamieszkująca stolicę charakteryzuje się najwyższym odsetkiem ludności najstarszej (powyżej 60 lat), natomiast największy odsetek osób najmłodszych zanotowano wśród Indian meksykańskich ogółem, nieco mniejszy odsetek tej grupy osób wystąpił u Indian w Distrito Federal. Widoczne jest zatem, że Indianie zamieszkujący stolicę przejmują styl życia i zachowania charakterystyczne dla ludności nieindiańskiej, a także dla ludności miejskiej.

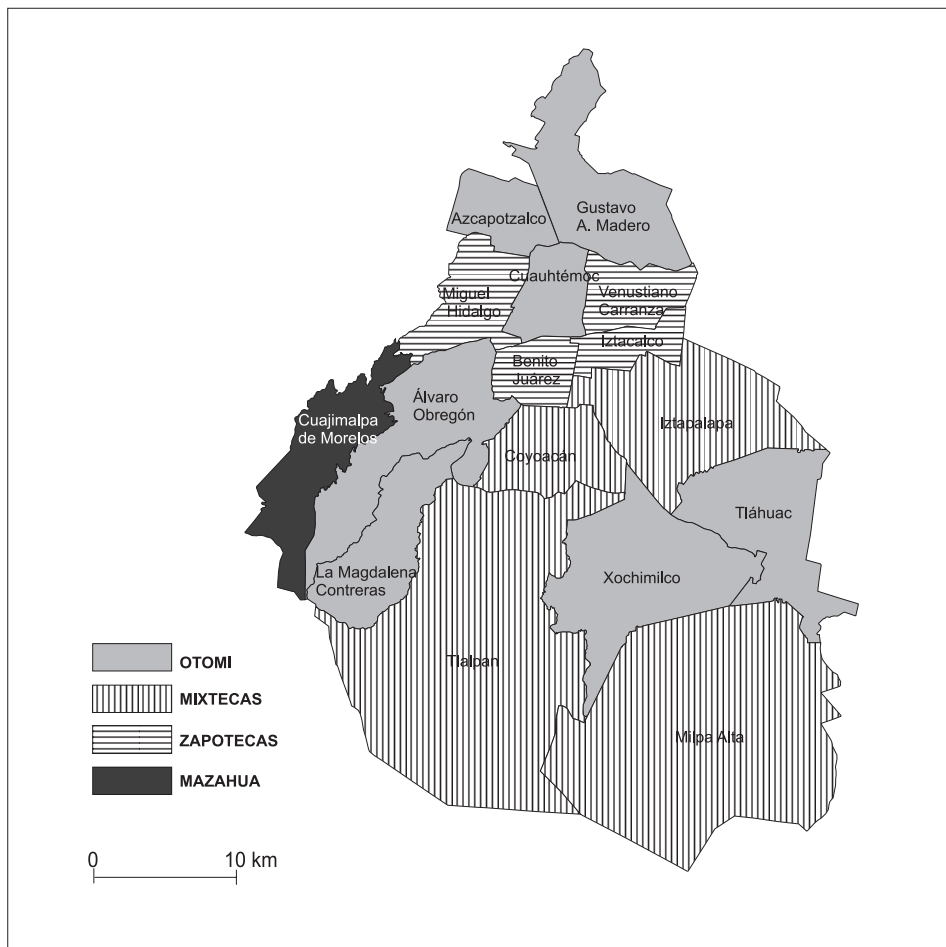

Ryc. 3. Rozmieszczenie osób posługujących się językiem nahuatl (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 3. Nahuatl speakers in Distrito Federal (2005)

Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

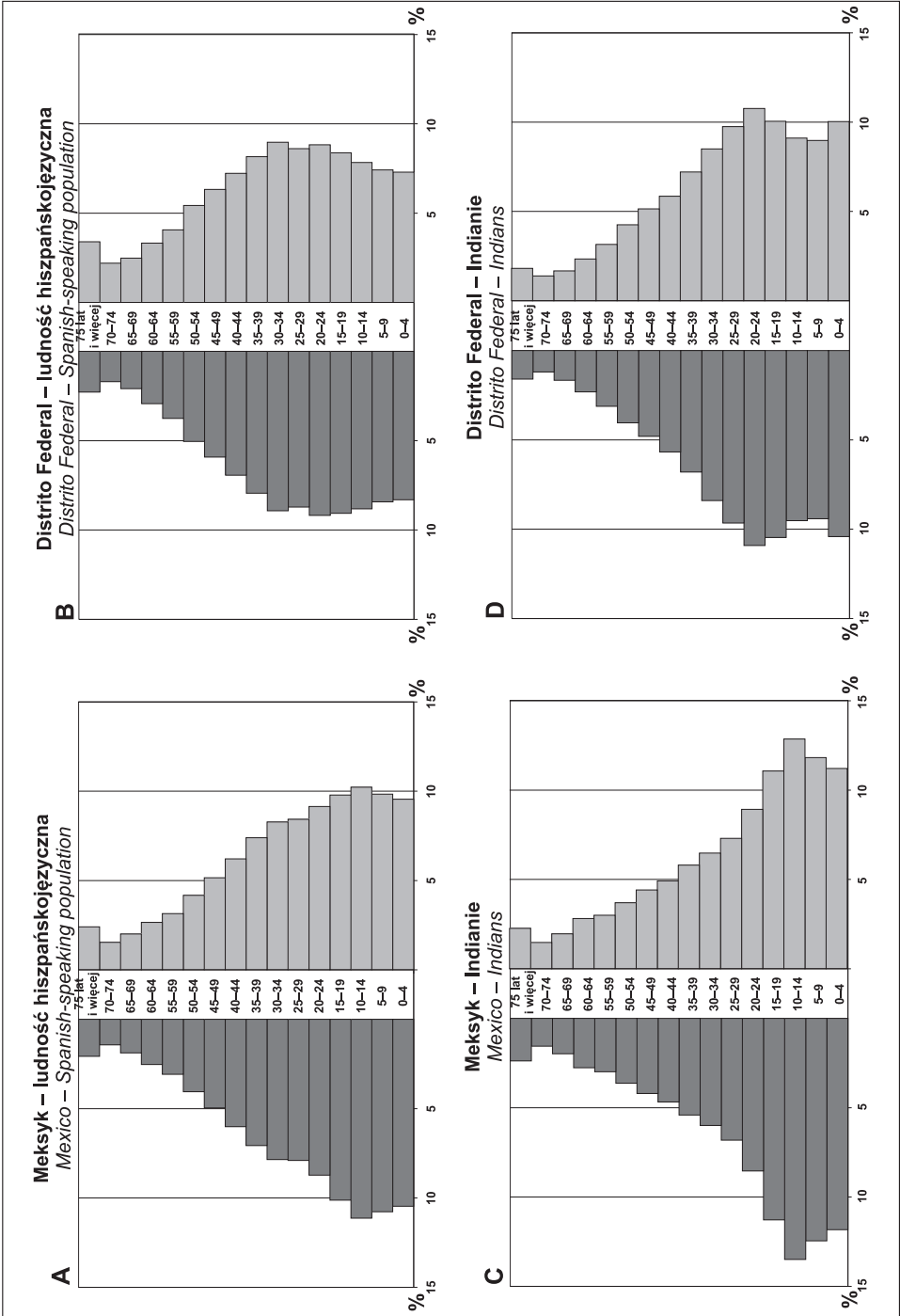

Ryc. 4. Drugie najliczniej używane języki w Distrito Federal (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 4. Second most popular languages in Distrito Federal (2005)

Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

W przypadku odsetka analfabetów w obu badanych grupach: ludności indiańskiej i hiszpańskojęzycznej, obszary o najwyższym wskaźniku są podobne i koncentrują się przede wszystkim w południowo-wschodniej części miasta (ryc. 6). Natomiast różnica jest dosyć duża, jeśli chodzi o wysokość odsetka analfabetów. W grupie Indian najniższa wartość spośród poszczególnych dzielnic była wyższa niż najwyższa wartość dla ludności hiszpańskojęzycznej. Maksymalnie w grupie Indian zanotowano prawie dwunastoprocentowy udział analfabetów – w dzielnicy Milpa Alta. W tej samej dzielnicy najwyższą wartość zanotowano również dla odsetka analfabetów wśród ludności hiszpańskojęzycznej (4,4%).

Indeks Rozwoju Społecznego (*Human Development Index* – HDI) jest stosowany do określenia stopnia zaspokojenia potrzeb społecznych. Na rycinie 7 przedstawiono porównanie wartości HDI dla Indian (ryc. 7A) i ludności hiszpańskojęzycznej (ryc. 7B). Najwyższe wartości omawianego wskaźnika według dzielnic dla Indian były takie same, jak najniższe wartości dla ludności hiszpańskojęzycznej. Rozkład przestrzenny najwyższych wartości omawianego indeksu był bardziej regularny w przypadku ludności nieindiańskiej – skoncentrowały się one w centrum miasta, a na obrzeżach wartości wskaźnika HDI były najniższe. W przypadku Indian wartości tego wskaźnika rozłożyły się bardziej nierównomiernie. Warto zauważyć, że średnia wartość wskaźnika HDI zarówno dla Indian, jak i ludności hiszpańskojęzycznej była wyższa niż średnia dla całego kraju (przy czym wyższą różnicę zanotowano w przypadku Indian). Ponadto w 2006 roku, zgodnie z sugestią Biura Projektowego Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), wykonano badanie dotyczące HDI dla grup etnicznych. Poza standardowymi wskaźnikami stworzono dodatkowy zestaw wskaźników uzupełniających, dostosowanych do zróżnicowanych jednostek administracyjnych oraz grup etnicznych. Potwierdził on istnienie różnic związanych z przynależnością do grupy etnicznej (Fernandez i in. 2006; *Indigenous peoples...* 2008).

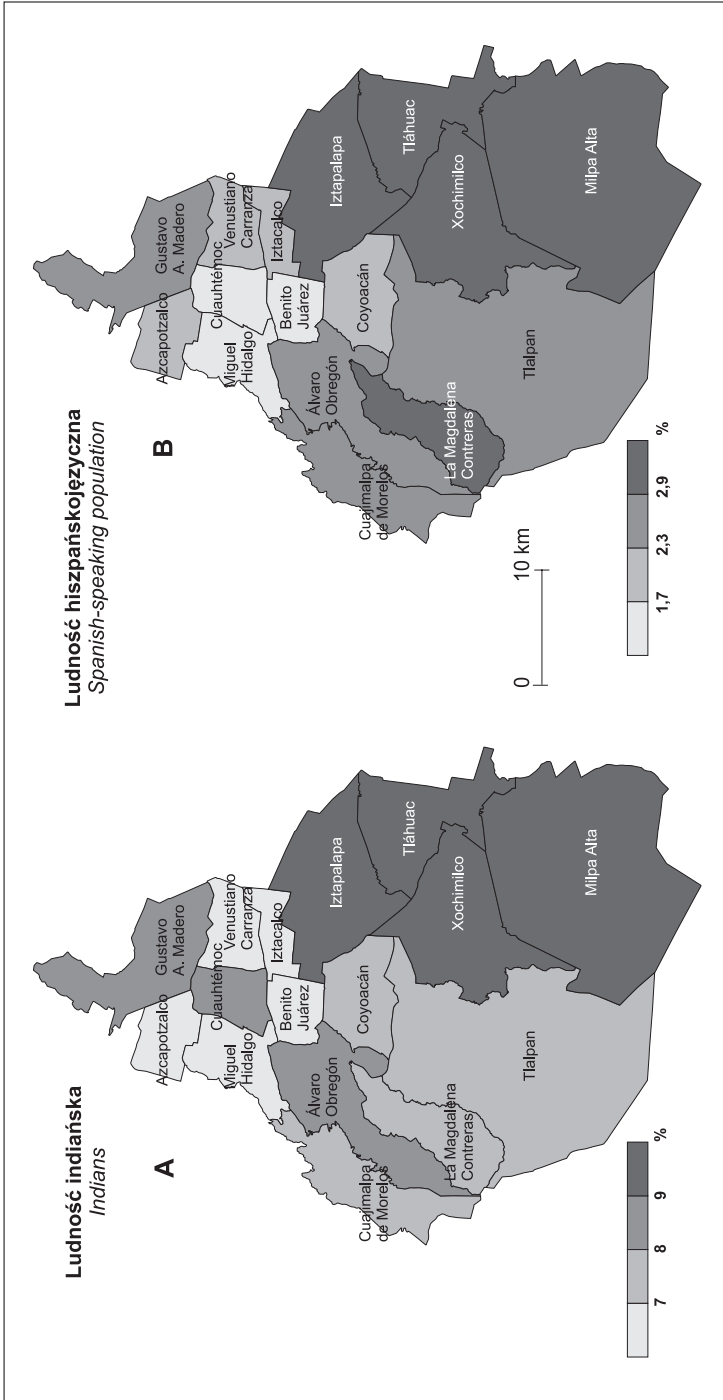
Analiza zróżnicowań występujących pomiędzy ludnością indiańską a ludnością hiszpańskojęzyczną dotyczyła również dostępności gospodarstw domowych do sieci infrastruktury technicznej. W badaniu porównano odsetek gospodarstw ludności indiańskiej i nieindiańskiej pod względem wyposażenia w sieć wodociągową, kanalizacyjną i elektryczną. W całości Distrito Federal największe różnice wystąpiły w przypadku wyposażenia w sieć wodociągową. Na podstawie zebranego materiału obliczono, jaki odsetek gospodarstw posiada badaną infrastrukturę, w podziale na gospodarstwa indiańskie i pozostałe. Następnie obliczono różnice w punktach procentowych pomiędzy tymi grupami gospodarstw. Kolejnym krokiem było hierarchiczne uporządkowanie dzielnic Distrito Federal w zależności od wysokości różnic w wyposażeniu w infrastrukturę techniczną. Dzielnica o najwyższej różnicy otrzymała maksymalne 16 punktów

Ryc. 5. Struktury płci i wieku ludności indiańskiej i hiszpańskojęzycznej (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *II Censo de Población y Vivienda*, 2005.

Fig. 5. Age and gender structure of Indian and Spanish-speaking populations (2005)

Source: own compilation based on *II Censo de Población y Vivienda*, 2005.

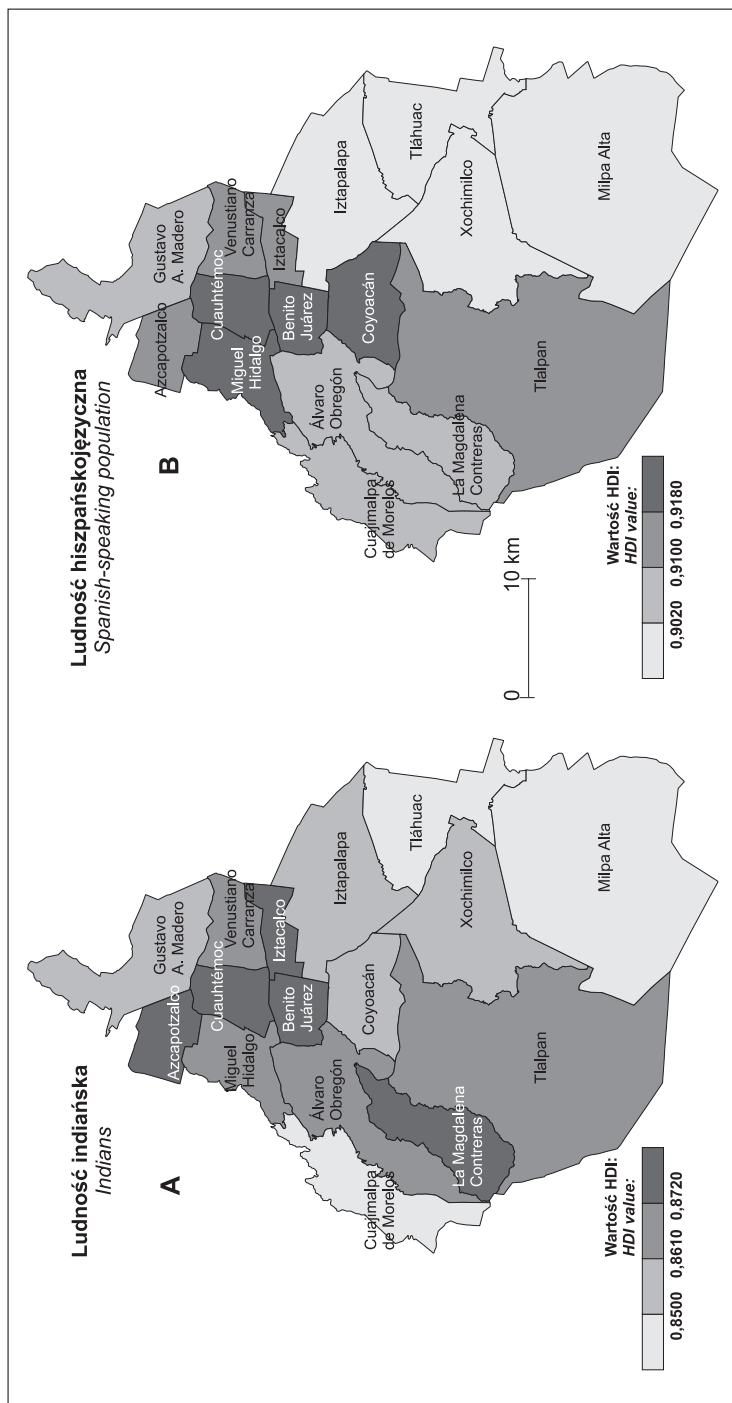

Ryc. 6. Udział analfabetów wśród ludności indiańskiej (A) i hiszpańskojęzycznej (B) w 2005 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 6. Percentage of illiterate inhabitants in Distrito Federal (2005)

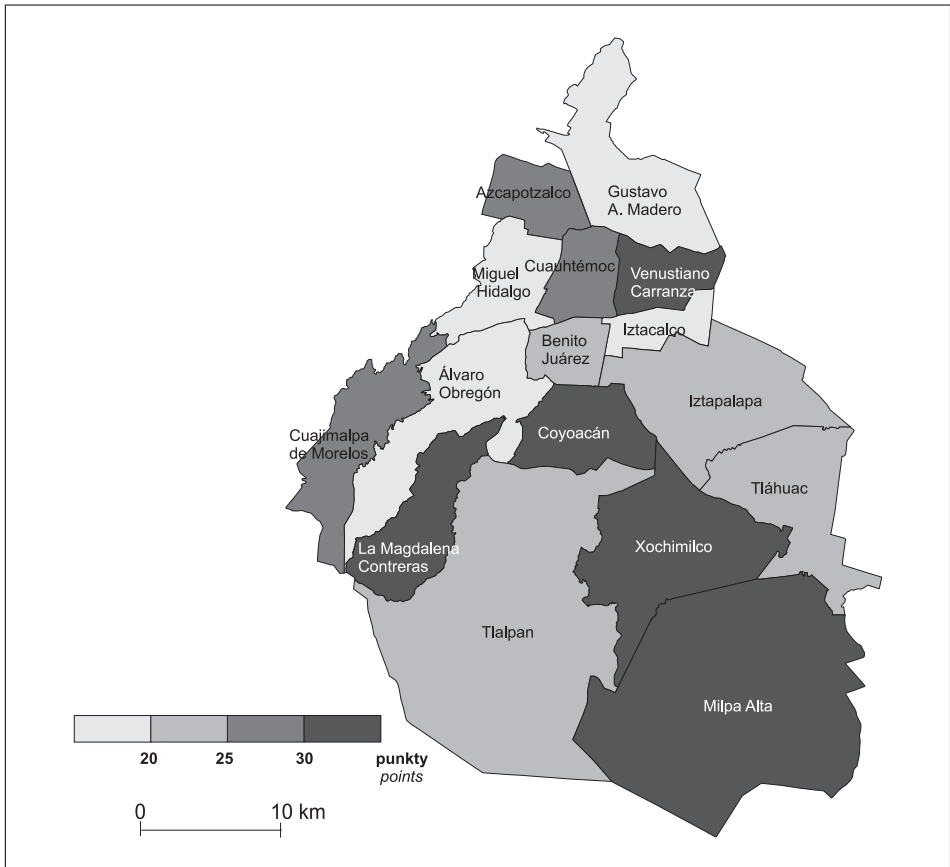
Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Ryc. 7. Przestrzenne rozmieszczenie wskaźnika HDI dla ludności indiańskiej (A) i hiszpańskojęzycznej (B) w 2005 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 7. The Human Development Index for Distrito Federal (2005)
Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

i wartość ta stopniowo malała. Dzielnica prezentująca najmniejszą różnicę otrzymywała 1 punkt. Ten zabieg przeprowadzono w odniesieniu do kolejnych badanych sprzętów. Następnie zsumowano liczbę punktów, jaką otrzymała każda z dzielnic w kolejnych hierarchiach. Pozwoliło to na wyodrębnienie dzielnic, w których nierówności pomiędzy mniejszościami etnicznymi a ludnością białą w omawianym wymiarze poziomu życia są największe. Największe nierówności pod względem tego aspektu zanotowano w dzielnicy Coyoacán (w centrum miasta; ryc. 8) oraz w trzech dzielnicach położonych

Ryc. 8. Hierarchia dzielnic Distrito Federal pod względem różnic w wyposażeniu w infrastrukturę techniczną (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 8. Hierarchy of neighborhoods of the Distrito Federal based on differences in the standard of living – infrastructure (2005)

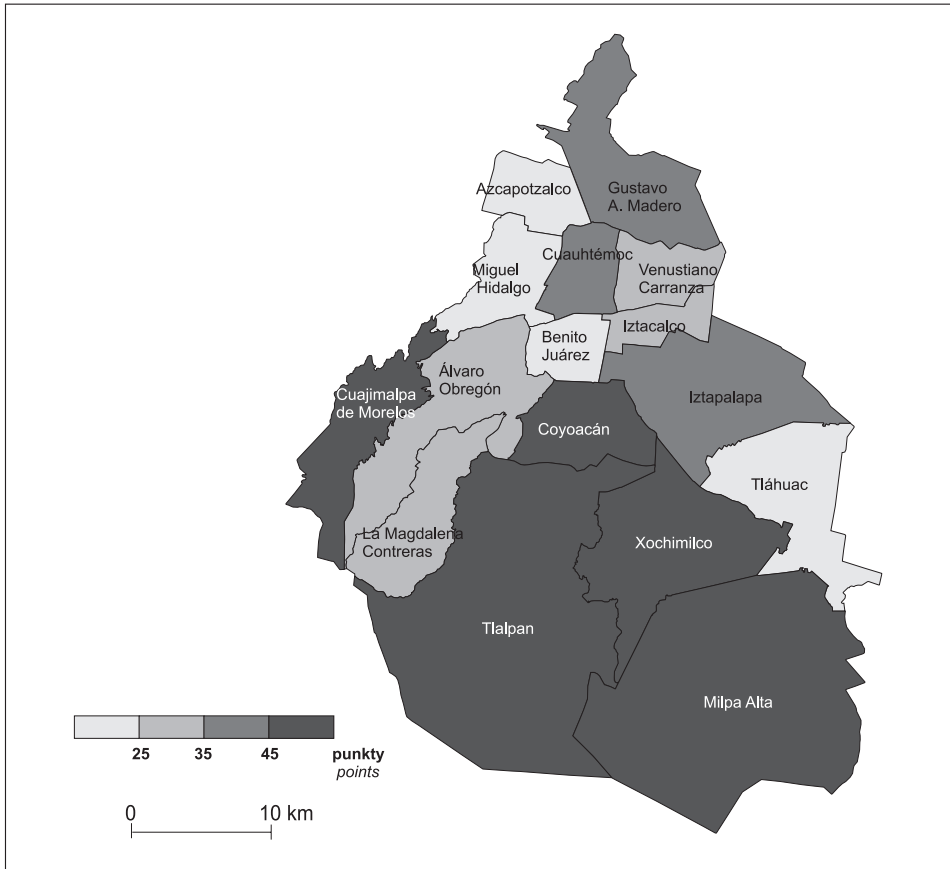
Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

na południu miasta: Xochimilco, La Magdalena Contreras oraz Milpa Alta. Dzielnica Coyoacan ma charakter głównie mieszkalny, natomiast cechą charakterystyczną trzech pozostałych dzielnic jest wysoki udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni dzielnicy (w Milpa Alta osiągnął on maksymalną wartość – ponad 94%).

Zbadano również problem nierówności w poziomie życia na przykładzie wyposażenia gospodarstw domowych w wybrane sprzęty trwałego użytku. W badaniu wzięto pod uwagę procent gospodarstw domowych wyposażonych w telewizor, pralkę, lodówkę oraz komputer. Największe różnice w całości stanu dotyczyły posiadania pralki (aż 24 punkty procentowe), natomiast najpowszechniejszym sprzętem był telewizor (różnice pomiędzy analizowanymi grupami ludności wyniosły niecałe 4 punkty procentowe). Następnie przeprowadzono podobną operację, jak w przypadku analizy dostępności do infrastruktury technicznej. Na podstawie różnic w wyposażeniu gospodarstw domowych w kolejne sprzęty stworzono hierarchię dzielnic. Kolejnym etapem było obliczenie sumy punktów uzyskanych przez poszczególne dzielnice. Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono, że największymi nierównościami w poziomie życia charakteryzują się dzielnice położone na południu Distrito Federal, natomiast najmniejszymi – centralne części miasta (ryc. 9).

W celu wyjaśnienia tego zjawiska obliczono średnią wartość różnic w wyposażeniu mieszkań w sieć infrastruktury technicznej oraz sprzęty trwałego użytku i otrzymane dane odniesiono do odsetka Indian wśród ludności ogółem. Okazało się, że w przypadku wyposażenia gospodarstw domowych w sprzęty istnieje pewna zależność pomiędzy tymi dwiema cechami: dzielnice o większym odsetku Indian charakteryzują się też większymi różnicami w poziomie życia w tym aspekcie pomiędzy ludnością indiańską i hiszpańskojęzyczną (ryc. 10a). Inaczej to wygląda w przypadku dostępności do infrastruktury – nie zanotowano wyraźnej zależności pomiędzy tymi cechami (ryc. 10b). Świadczy to o tym, że ludność indiańska, migrując do miasta Meksyk, osiedla się na terenach w większości wyposażonych w infrastrukturę techniczną. Gorzej sytuacja wygląda jednak w momencie wyposażania mieszkań w sprzęty trwałego użytku – brak odpowiednich funduszy ogranicza w gospodarstwach indiańskich możliwości dokonywania tego typu zakupów, czego rezultatem są większe nierówności w wyposażeniu i widoczna korelacja z odsetkiem ludności *indígena*. Gospodarstwa domowe ludności indiańskiej charakteryzują się niższymi wpływami niż pozostałe gospodarstwa domowe (Coulomb, Schteingart 2006). Jedną z przyczyn niskiego poziomu życia jest wysoki wskaźnik bezrobocia wśród ludności indiańskiej w stolicy (Blouet, Blouet 1997).

Istotnym zagadnieniem, poruszonym w literaturze przedmiotu, jest kwestia poczucia identyfikacji poszczególnych jednostek z grupą etniczną, której są członkami. Migracja ludności indiańskiej do obszarów miejskich powoduje separację od rodzimjej grupy, a zarazem od reprezentowanej przez nią kultury (w szerokim zakresie). W momencie migracji na nowy obszar zamieszkania pojawia się zagrożenie związane z zanikiem poczucia tożsamości etnicznej (Romer 2005). Z drugiej strony, napływ wielu różnych grup etnicznych do miasta Meksyk sprawił, że jest ono niezwykle zróżnicowane pod względem kulturowym. W Distrito Federal istnieją społeczności, w których trzecie lub czwarte pokolenie, licząc od przybycia do miasta, zachowuje swoją

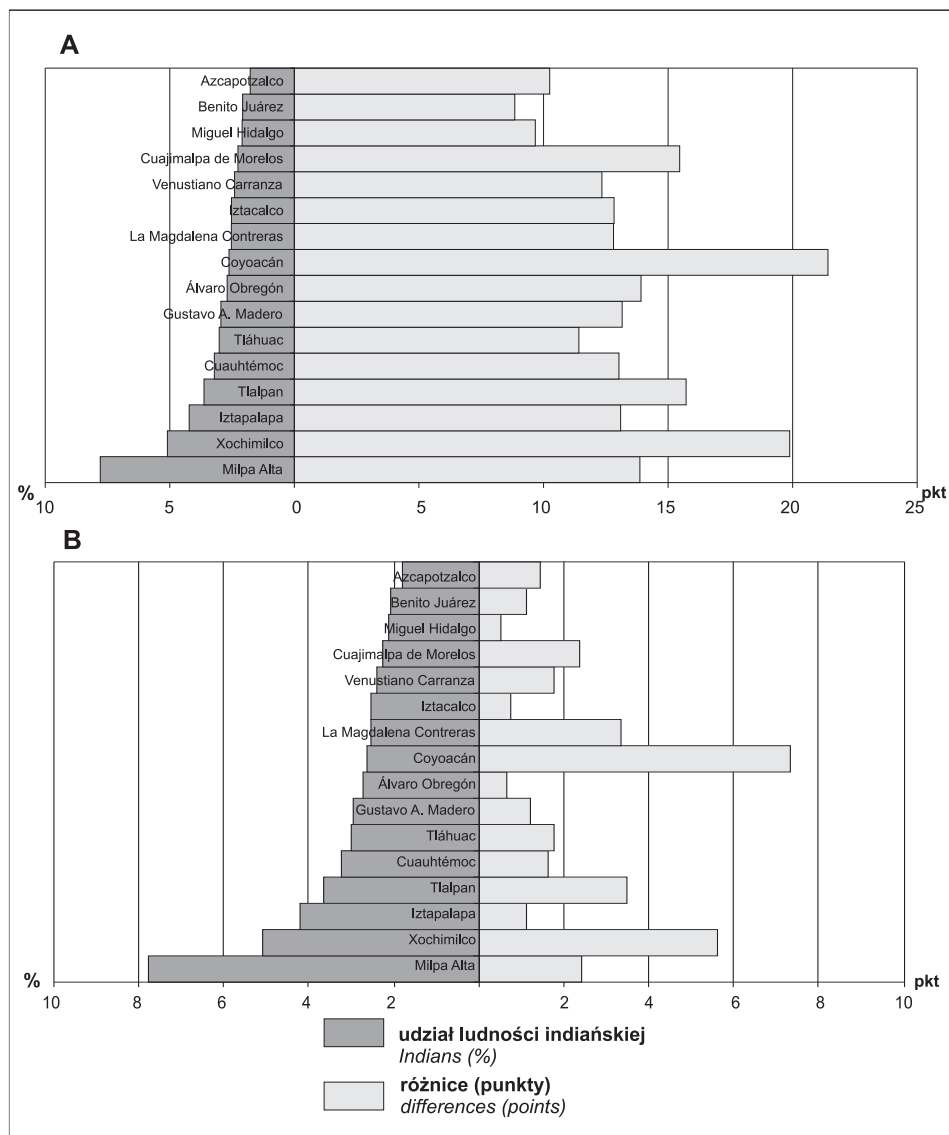

Ryc. 9. Hierarchia dzielnic Distrito Federal pod względem różnic w wyposażeniu w sprzęty trwałego użytku (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *II Censo de Población y Vivienda*, 2005.

Fig. 9. Hierarchy of neighborhoods of the Distrito Federal based on differences in the standard of living – selected household products (2005)

Source: own compilation based on *II Censo de Población y Vivienda*, 2005.

Ryc. 10. Porównanie udziału ludności indiańskiej i poziomu wyposażenia w: A. infrastrukturę techniczną; B. przedmioty trwałego użytku (2005 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych II Censo de Población y Vivienda, 2005.

Fig. 10. Indian population versus A. technical infrastructure; B. fixed assets (2005)

Source: own compilation based on II Censo de Población y Vivienda, 2005.

tożsamość, język oraz kulturę (Albertani 1999). Równocześnie następuje stopniowy proces akulturacji poszczególnych jednostek, przejmowania w mniejszym lub większym stopniu kultury meksykańskiej (ogólnonarodowej) oraz miejskiego stylu życia (Romer 2006). Badania antropologiczne dotyczące kwestii etnicznych, prowadzone w Meksyku, zostały ukierunkowane przez ideologię „indigenistyczną” oraz strategię działań, których zamiarem było społeczne uaktywnienie mniejszości indiańskich. W tym celu stworzono wiele tzw. instytutów ds. tubylczych – centrów badawczych prowadzących badania oraz projekty aplikacyjne (Posern-Zieliński 1995).

Meksyk to obszar zamieszkały przez potomków cywilizacji prekolumbijskich, spadkobierców rozwiniętych kultur starożytnych, których istnienie i rozwój zostało przerwane przez przybycie Europejczyków na ten kontynent. Od tego czasu społeczeństwo meksykańskie ulega stałemu procesowi przemian, w tym również akulturacji poszczególnych grup etnicznych. Pomimo podejmowanych prób budowania państwa narodowego przetrwała polityka dyskryminacji i nierówności społeczno-kulturowych dotyczących grupy etniczne. Przyczyną takiej sytuacji jest fakt, że rdzenni mieszkańcy nie protestowali początkowo przeciwko odmiennemu traktowaniu, co wynikało z wyznaczonych przez nich norm społecznych, zwyczajów i kultury (Sandoval Forero 2002).

Mniejszość etniczna Ciudad de México stanowi prawdziwy konglomerat językowo-kulturowy, niespotykany w innych częściach kraju na tak dużą skalę. Na terenie miasta zaobserwowano różnice pomiędzy ludnością indiańską a hiszpańskojęzyczną pod względem struktur demograficznych, poziomu wykształcenia, poziomu rozwoju społecznego, a także poziomu życia mierzonego wyposażeniem mieszkań. Mimo to można zauważyć przejmowanie przez Indian miejskiego stylu życia, co uwidacznia m.in. struktura wieku tej grupy ludności. Także poziom rozwoju społecznego jest u Indian mieszkających w Distrito Federal wyższy niż u Indian spoza stolicy. Na terenie miasta można wyróżnić obszary charakteryzujące się gorszymi warunkami społecznymi, zarówno wśród Indian, jak i ludności hiszpańskojęzycznej, jednakże różnice pomiędzy tymi dwiema grupami nadal są znaczące. Wyniki przeprowadzonych analiz uwidaczniają istnienie nierówności społecznych, a ich zdefiniowanie i analiza są istotną kwestią podejmowaną w polityce planistycznej dotyczącej mniejszości etnicznych.

Literatura

- II Censo de Población y Vivienda*, 2005, Instituto Nacional de Estadística y Geografía, www.inegi.org.mx. (14.01.2012)
- Albertani C., 1999, *Los Pueblo indígenas y la Ciudad de México. Una aproximación*. Política y Cultura, 12, Universidad Autónoma Metropolitana-Xochimilco, Distrito Federal, México, 195–221.
- Audefroy J., 2005, *El mejoramiento de la vivienda indígena en la Ciudad de México*, Revista INVI, Universidad de Chile, 20, 53, 154–180.
- Bianet Castellanos M., 2008, *Constructing the Family: Mexican Migrant Households, Marriage, and the State*, Latin American Perspectives, 35, 64–77.
- Blouet B.W., Blouet O.M., 1997, *Latin America and the Caribbean. A Systematic and Regional Survey*, John Wiley and Sons, Inc.

- Cea Herrera M.E., 2004, *La migración indígena interestatal en la Península de Yucatán*, Investigaciones Geográficas, Universidad Nacional Autónoma de México, Distrito Federal, México, 55, 122–142.
- Coulomb R., Schteingart M. (ed.), 2006, *Entre el Estado y el Mercado. La vivienda en el México de hoy*, Universidad Autónoma Metropolitana, Azcapotzalco, México D.F.
- Delimitación de las zonas metropolitanas de México*, 2007, Secretaría de Desarrollo Social, Consejo Nacional de Población, Instituto Nacional de Estadística, Geografía e Informática, México.
- Fernandez Ham P., Tuirán Gutiérrez A., Ordorica Mellado M., Salas Villagómez G., Camarena Córdova R.M., Serrano Carreto E., 2006, *Informe sobre Desarrollo Humano de los Pueblos Indígenas de México 2006*, Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas – Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo, México.
- Granados Alcantar J.A., 2005, *Las nuevas zonas de atracción de migrantes indígenas en México*, *Investigaciones Geográficas (Mx)*, Boletín del Instituto de Geografía, Universidad Nacional Autónoma de México, Distrito Federal, México, 58, 140–147.
- Housing Indigenous peoples. Policy Guide to Housing for Indigenous peoples in Cities*, 2009, United Nations Human Settlements Programme, Publishing Services Section, Nairobi, Kenya.
- Indigenous peoples and the indicators of well-being and development “Pedregal Agreement” Preliminary Report*, 2008, VII Session of the UN Permanent Forum On Indigenous Issues United Nations, Universidad Nacional Autónoma de México.
- López Villar D.A., 2005, *La migración de la población hablante de lengua indígena en el sureste mexicano*, Población y Salud en Mesoamérica, Revista electrónica, 2, 2, 2–26.
- Posern-Zieliński A., 1995, *Problematyka etniczna w badaniach etnologicznych i antropologicznych*, „Lud”. Rocznik Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, 78, 293–316.
- Romer M., 2005, *Los hijos de inmigrantes indígenas en la Ciudad de México. Una propuesta de tipología de identidades étnicas*, Actas latinoamericanas de Varsovia, 28, 53–66.
- Romer M., 2006, *Algunos enfoques teóricos para el estudio de la identidad étnica individual en el medio urbano*, Dimensión Antropológica, 13, 37, 127–150.
- Sandoval Forero E.A., 2002, *Grupos etnolingüísticos en el México del siglo XXI*, Papeles de Población, Universidad Nacional Autónoma del Estado de México, Toluca, México, 34, 219–235.
- Szot Z., 1981, *Meksyk*, PWN, Warszawa.
- Winiarczyk-Raźniak A., Raźniak P., 2008, *Struktury społeczne Obszaru Metropolitalnego Doliny Meksyku (La Zona Metropolitana del Valle de México)* [w:] J. Słodczyk, M. Śmigielńska (red.), *Współczesne kierunki i wymiary procesów urbanizacji*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 141–149.
- Winiarczyk-Raźniak A., 2011, *Majowie w Meksyku* [w:] M. Soja, A. Zborowski (red.), *Człowiek w przestrzeni zurbanizowanej*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, 111–119.

Anna Winiarczyk-Raźniak

Instytut Geografii

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, ul. Podchorążych 2

30-804 Kraków

e-mail: arazniak@up.krakow.p